

EDEBİYAT

9. 10. 11. 12. SINIFLAR VE ÜNİVERSİTEYE
HAZIRLIK GRUPLARI İÇİN
KONU ANLATIMLI

KANAT YILDIZ

"HAFIZA TEKNİKLERİYLE EDEBİYAT"

www.sifreliyorum.com

Bu kitap Kanat YILDIZ tarafından hazırlanmıştır. Bu kitabın tüm hakları kitabın yazarına aittir. Yazarın izni olmadan bu kitabın tamamının ya da bir bölümünün elektronik, mekanik, fotokopi ya da herhangi bir kayıt sistemiyle çoğaltılması, yayımlanması ve depolanması yasaktır. Kitabın "hafıza teknikleri ile anlatım tarzı" hiçbir şekilde alıntı yapılamaz ve bu anlatım yöntemi taklit edilemez. Bu yasağa uymayanlar, cezai sorumluluğu ve kitabın hazırlanmasındaki mali külfeti önceden kabullenmiş sayılır.

ISBN 978-605-63420-3-5

DİZGİ / TASARIM

EPİKA REKLAM AJANSI

Tacettin Veli Mah. Halit Narin Cad. Bahadır Plaza No:7 Kat:2 No:6

Melikgazi / KAYSERİ

Tel: 0.352.222 99 45

www.ajansepika.com

FOTOĞRAFLAR

Ahmet KUŞAKOĞ

BASKI YERİ

Cem Veb Ofset

ANKARA 2017

ÖN SÖZ

Kıymetli öğretmenler ve sevgili öğrenciler,

Sınav sistemimizdeki değişiklikler, edebiyat dersini daha da önemli hâle getirdi. Edebiyat dersinin soru sayısı arttığı gibi puanlama sistemindeki katsayısı da yükseldi. Bunun bilincinde olduğumuz için kitabımızı titiz bir çalışmayla ve uzun yıllar süren bir emekle hazırladık.

Milli Eğitim müfredatında yer alan bütün konular titizlikle taranmış, müfredatta adı geçen bütün şair ve yazarlar hiçbir detay atlanmadan bu kitapta anlatılmıştır. Eser, öğrencilerimizin sınav maratonu boyunca bütün sorularına cevap bulabileceği bir kaynak olmasının yanında tüm öğretmenlerimiz için de hiçbir konuyu eksik bırakmadan anlatabilecekleri bir başucu kitabı niteliğindedir. Konuların detaylı anlatılması ve eksiksiz olması, kitabın asıl ilham kaynağı olan “hafıza teknikleri ve çağrışım yöntemleri”ni öğrencilerimizin daha iyi kavrayabilmesi açısından son derece önemlidir. Konuyu okuduktan sonra, “hafıza teknikleri ve çağrışım yöntemleri”yle oluşturduğumuz “şifre kutucukları” sayesinde bütün konuları kolay bir şekilde aklınızda tutabildiğinizi ve öğrendiklerinizi unutmadığınızı göreceksiniz. Kitapta kullanılan resim ve fotoğraflar, bilgiyi almanızda görsellik desteğinin önemini vurgulamak için kullanılmıştır. “Can Simidi” başlıklı notlar da öğrencilerimizin yaptığı hatalara ve konunun önemli görülen yerlerine dikkat çekmek için ikaz amacı ile kullanılmıştır. “Can Simidi” başlıklı bu notlar uzun yıllar boyunca dersane öğrencilerinin sorduğu sorular dikkate alınarak oluşturulmuştur. Yapılan kapsamlı çalışmanın temel amacı, öğrencinin sınavlardaki bütün soruları doğru cevaplayabilmesini sağlamak ve edebiyat dersine olan ilgiyi arttırmaktır.

Sınavlarınızda başarılar diler, hayat yolunda mutlu olmanızı temenni ederiz.

Kanat YILDIZ

İÇİNDEKİLER

1 Bölüm:	
ŞİİR BİLGİSİ	1
2. Bölüm:	
EDEBİ SANATLAR	22
3. Bölüm:	
METİNLERİN SINIFLANDIRILMASI	47
4. Bölüm:	
İSLAMİYET ÖNCESİ TÜRK EDEBİYATI	88
5. Bölüm:	
HALK EDEBİYATI	108
6. Bölüm:	
DİVAN EDEBİYATI	140
7. Bölüm:	
BATİ EDEBİYATI - AKIMLAR ve DÜNYA EDEBİYATI SANATÇILARI	185
8. Bölüm:	
TANZİMAT EDEBİYATI	224
9. Bölüm	
SERVET-İ FÜNUN EDEBİYATI	245
10. Bölüm:	
FECR-İ ATİ EDEBİYATI	263
11. Bölüm:	
MİLLİ EDEBİYAT	270
12. Bölüm:	
CUMHURİYET DÖNEMİ	298
CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ (1923 - 1940)	298
1. ÖZ ŞİİR (SAF ŞİİR) ANALAYIŞI	300
Ahmet Hamdi Tanpınar, Necip Fazıl Kısakürek, Ahmet Muhip Dıranas, Cahit Sıtkı Tarancı , Asaf Halet Çelebi , Ali Mümtaz Arolat	
YEDİ MEŞALECİLER	305
Sabri Esat Siyavuşgil, Vasfi Mahir Kocatürk , Cevdet Kudret, Kenan Hulusi Koray, Yaşar Nabi Nayır, Ziya Osman Saba, Muammer Lütfi Bahşi	
2. SERBEST NAZİM VE TOPLUMCU ŞİİR (1920-1940 YILLARI ARASI)	311
Nazım Hikmet Ran, Ercüment Behzat Lav	
3. MİLLİ EDEBİYAT ZEVK VE ANLAYIŞINI SÜRDÜREN ŞİİR (1920-1950)	313
Orhan Şaik Gökyay, Ahmet Kutsi Tecer, Arif Nihat Asya, Kemalettin Kamu, Ömer Bedrettin Uşaklı, Bedri Rahmi Eyuboğlu, Behçet Kemal Çağlar, Zeki Ömer Defne, Coşkun Ertepinar, Necmettin Halil Onan, Şüküfe Nihal Başar, Bekir Sıtkı Erdoğan, Halide Nusret Zorlutuna, Mithat Cemal Kuntay, Dilaver Cebeci	
4. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ (1940 - 1960)	325
GARİPÇİLER (I. YENİ)	325
Orhan Veli Kanık, Oktay Rıfat Horozcu, Melih Cevdet Anday	
5. TOPLUMCU ŞİİR ZEVK VE HAREKETİNİ ÖN PLANA ÇIKARANLAR (1940-1960)	329
Rıfat Ilgaz, A. Kadir (Abdülkadir Meriçboyu), Enver Gökçe, Cahit Irgat, Hasan İzzettin Dinamo, İlhami Bekir Tez, Ahmet Arif, Şükran Kurdakul, Ceyhan, Atuf Kansu, Suat Taşer	
6. GARİP DIŞINDA YENİLİĞİ SÜRDÜREN ŞİİR (1940-1960)	337
BAĞIMSIZLAR	337
Behçet Necatigil, Fazıl Hüsnü Dağlarca, Cahit Külebi, Ümit Yaşar Oğuzcan, Özdemir Asaf, Sabahattin Kudret Aksal, Cahit Zarifoğlu, Erdem Beyazıt, Hilmi Yavuz	
MAVİ GRUBU	344
Atilla İlhan, Orhan Duru, Ahmet Oktay, Ferid Edgü	
HİSARCIAR	348
Mehmet Çınarlı, Yavuz Bülent Bakiler, Nevzat Yalçın, İlhan Geçer, Munis Faik Ozansoy, Mustafa Necati Karaer, Gültekin Samanoğlu	

İÇİNDEKİLER

7. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ (1955 - 1965)	354
İKİNCİ YENİ HAREKETİ	354
Cemal Süreya, Ece Ayhan, Edip Cansever, Sezai Karakoç, Turgut Uyar, İlhan Berk, Ülkü Tamer	
8. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ (1960 - 1980)	360
İKİNCİ YENİ SONRASI TOPLUMCU ŞİİR	360
İsmet Özel, Atıf Behramoğlu, Süreyya Berfe, Refik Durbaş, Nihat Behram, Can Yücel, Kemal Özer, Arif Damar, Özdemir İnce, Gülten Akın, Ahmet Telli, Hasan Hüseyin Korkmazgil, Metin Altok	
9. CUMHURİYET DÖNEMİ TÜRK ŞİİRİ (1980 ve SONRASI)	369
İmgeci Şiir, Anlatımcı (Narrative) Şiir, Folklorik/Mitolojik, Mistik Metafizikçi Şiir, Gelenekselci Şiir, Toplumcu Gerçekçi Şiir ve Yenibütün Anlayışı, Beatnik-Marjinalci Şiir, Yeni Garipçi Şiir	
Nurullah Genç, Haydar Ergülen, Hüseyin Atlansoy, Enis Batur, Sedat Umran, Murathan Mungan, Lale Müldür, Sunay Akın, Küçük İskender	
10. CUMHURİYET DÖNEMİNDE HALK ŞİİRİ	378
Aşık Veysel Şatıroğlu, Abdurrahim Karakoç, Aşık Mahsuni Şerif, Aşık Murat Çobanoğlu, Aşık Şeref Taşlıova, Aşık Feymani	
CUMHURİYET DÖNEMİ OLAY ÇEVRESİNDE OLUŞAN EDEBİ METİNLER	381
A. ANLATMAYA BAĞLI EDEBİ METİNLER (ROMAN VE HİKAYE)	381
1. MİLLİ EDEBİYAT ZEVLİK VE ANLAYIŞINI SÜRDÜRENLER	381
Aka Gündüz, Hüseyin Nihal Atsız, Sevinç Çokum, Emine İşinsu	
2. TOPLUMCU GERÇEKÇİLER	385
Yaşar Kemal, Orhan Kemal, Kemal Tahir, Abbas Sayar, Aziz Nesin, Fakir Baykurt, Kemal Bilbaşar, Necati Cumalı, Sabahattin Ali, Samim Kocagöz, Faik Baysal, Orhan Hançerlioğlu, Tahsin Yücel, Sadri Ertem, Tarık Dursun Kakinç, Talip Apaydın, Mahmut Makal, Muzaffer İzgü, Vedat Türkali, Dursun Akçam	
3. BİREYİN İÇ DÜNYASINI ESAS ALANLAR	403
Peyami Safa, Abdülhak Şinasi Hisar, Tarık Buğra, Mustafa Kutlu, Cevat Şakir Kabaağaçlı, Oktay Akbal, Memduh Şevket Esendal, Bahaddin Özkış, Kemalettin Tuğcu, Samiha Ayverdi	
4. MODERNİZM VE POSTMODERNİZMİ ESAS ALAN ESERLER	413
Nezih Hacı, Sait Faik Abasıyanık, Vüsat O. Bener, Adalet Ağaoğlu, Füzün, İnci Aral, Oğuz Atay, Yusuf Atılgan, Bilge Karasu, Orhan Pamuk, Nazlı Eray, Latife Tekin, Buket Uzuner, Pınar Kür, Selim İleri, Leyla Erbil, Tomris Uyar, Hasan Ali Toptaş, İhsan Oktay Anar, Tezer Özlü, Canan Tan, Elif Şafak, Nedim Gürsel, Rasim Özdenören, Metin Kaçan, Murathan Mungan	
B. GÖSTERMEYE BAĞLI EDEBİ METİNLER (TİYATRO)	435
Haldun Taner, Orhan Asena, Recep Bilginer, Vedat Nedim Tör, Başar Sabuncu, Refik Erduran, Vasıf Öngören, Turan Ofazoğlu, Cevat Fehmi Başkut, Güngör Dilmen Kalyoncu, Muhsin Ertuğrul, Turgut Özakman	
CUMHURİYET DÖNEMİNDE ÖĞRETİCİ METİNLER	444
Nurullah Ataç, Suat Kemal Yetkin, Cemil Meriç, Mehmet Kaplan, Şevket Rado, Salah Bırsel, İsmail Habip Sevil, Tahir Alangu, Fahri Rıfı Atay, Eflatun Cem Güney, Şevket Süreyya Aydemir, Abdülhak Gölpinarlı, Sabahattin Eyuboğlu, Berna Moran Fethi Naci	
13. Bölüm:	
TÜRKİYE DIŞINDAKİ ÇAĞDAŞ TÜRK EDEBİYATI	468
14. Bölüm:	
TÜRK VE DÜNYA EDEBİYATI ESER ÖZETLERİ	472
15. Bölüm:	
İLKLER TABLOSU	501
YAZAR-ESER FİHRİSTİ	503
KAYNAKÇA	523
KONU TESTLERİ CEVAP ANAHTARI	524

ŞİİR BİLGİSİ

Şiir büyük zekâların rüyalarıdır.

(Lamartine)

“Şiir, insanın kendi anadili çalgısında söylenen bir türküdür.”

(Cahit Külebi)

Şiir, karada yaşayan ve havada uçmak isteyen bir deniz hayvanının günlüğüdür.

(C. Sandburg)

TÜRK EDEBİYATINDA ŞİİR

NAZIM-MANZUM-MANZUME

Hecelerin sayısı, vurgusu, uzunluğu ve kısalığı gibi herhangi bir bakımdan ritim meydana getirecek şekilde kullanarak oluşturduğumuz sözcükleri, düzenli olarak dizerek fikirlerimizi, duygularımızı, hayallerimizi anlatma yoluna “nazım” denir. Nazımla yazılmış eserlere “manzum eser”, küçük bir manzum esere de “manzume” adı verilmektedir.

“Nazım; nesir ile musikinin toplamıdır. Sözüme musiki ahengi verelim, nazım olur. Dikkat buyrulsun: Nazım olur, diyorum, şiir değil.”

Cenap Şehabettin

Şiir

Herkese göre ayrı bir tanımı olan şiir türü çok zaman nazım terimi ile beraber ele alınmış ve bir ayırım kesin olarak yapılamamıştır. Şiir, nazım teriminden daha üstün değer olan bir sanattır. Nazım; ritim ve vezin gibi unsurlarla dizmek işi olarak şiiri besleyen bir kavramdır. Bu nedenle her şiirde ölçü, uyak, ritim gibi nazım öğeleri olmayacağı için şiir nazımdan ayrı bir şekilde düşünülmelidir. Aynı bağlantıyla ahenkle dizilmiş her söz de şiir olarak kabul edilmemektedir. Sonuç olarak nazım, içinde barındırdığı ahenk öğeleri ile şiire destek olan bir kavramdır.

ACILAR DENİZİ

Ben acılar denizinde boğulmuşum
İşitmem vapur düdüklarını, martı çığlıklarını
Dalgalar her gün bir başka kıyıya atar beni
Duyarım yosunların benim için ağladıklarını

Ölüyüm çoktan, bir baksana gözlerime
Gör, içindeki o kanlı cam kırıklarını
Bu ne karanlık, bu ne zindan gece böyle
Bütün gemiler söndürmüş ışıklarını

Ben acılar denizi olmuşum, yaklaşma
Sularım tuzlu, sularım zehir zemberek
Baksana, herkes içime dökmüş artıklarını

Bu karanlık bitse artık, bir ay doğsa
Bir deli rüzgâr çıksa, alıp götürse
Yılların içime bıraktıklarını

Ümit Yaşar Oğuzcan

Nesir-Mensur

Duygu, düşünce ve hayallerimizi dilbilgisi kurallarına uygun cümlelerle, kafiye ve ölçü kullanmadan manzum olmayan bir yapı ile anlattığımız biçime “nesir” denir. En bilindik ifadeyle nesir “düzyazı” demektir. Düzyazı ile kaleme alınmış metinler ise “mensur” terimi ile ifade edilir. Düzyazı ile yazan kişilere “nâsir” adı verilmiştir.

Mensur Şiir

Duygu, düşünce, yaşam ya da hayallerimizi şiir inceliğinde anlatan düzyazı türüne mensur şiir denilir. Mensur şiiri ölçü ve uyağa uymadan yazılabilen konuşma tarzındaki bir şiirdir. Mensur şiirler için şairler ahenkli nesir cümleleri kullanırlar. Mensur şiirin ortaya çıkışı Batı’da romantiklerin kural tanımaz anlayışı ile ortaya çıktığına dair görüşler vardır. Mensur şiir türünün ilk uygulayıcısı olarak Fransız Aloysius Bertrand’ı gösteren araştırmacılar da vardır. Baudelaire de mensur şiirin soyut, modern ve değişik hazlar sonucu ortaya çıktığını söylemiştir. Türk edebiyatında ise mensur şiirin ilk örneklerini 1842 yılında bu türün ilk ürünlerini verdiği düşünülen Aloysius Bertrand’ın “Gazprad de la Nuit”sinin yayınlanmasından sonra Servet-i Fünun sanatçıları vermiştir. Batılı anlamda mensur şiir örneklerimizden önce geleneksel Türk edebiyatının eski yıllarında bu tür hazırlanmıştır. Divan edebiyatında şiirlerin nesre çevrilmesi ve düzyazı örneklerinde şiirsel bir havanın olması bu türün ilk örnekleri olarak kabul edilebilir. Bazı araştırmacılar 15. yüzyılda yaşamış olan Sinan Paşa’nın seciyle kaleme aldığı ünlü eseri Tazarrunname’yi ilk mensur şiir örneği olarak almışlardır. Ahmet Hamdi Tanpınar mensur şiiri Recaizade Mahmut Ekrem ile başladığını düşünür. Batılı anlamda bizde bu türün ilk güçlü örnekleri Halit Ziya Uşaklıgil tarafından “Mezardan Sesler” kitabıyla kaleme alınmıştır. Halit Ziya’nın yazdığı ilk mensur şiir “Aşkımın Mezarı” adını taşır. Mehmet Rauf’un yayımladığı mensur şiirler kitabı “Siyah İnciler” de bu tür için son derece önemlidir.

KİMSESİZLİKLERİM

Bazen sevdiklerimizi kaybettiğimiz ölüm günleri gibi mağmum (sıkıcı, gamlı) günlerde ruhumu bu birbiriyle yaşayan insanların arasında kimsesiz, hiçbir kimsesiz olduğumun melâli (sıkıntısı) istilâ eder; beni elemlerim, kimsesizliklerimle yapayalnız bırakıp giden râbitalarımın (birlikteliklerimin) arkasından bütün mâtemlerimi düşünürüm; hepsinden ayrı birer sürûr-ı muvaffakiyet (başarının sevinci) hissederim. Kendimi bu sevenlerin, sevilenlerin arasında, anasız, babasız, hattâ bir refikasız, (eşsiz, hanımsız) beni seven bir refikasız, hiç, hiçbir kimsesiz bulmaktan vahşi zevkler duyarım; sefil ve serseri, makhur (kahırlı) ve perişan sürüklendiğim bu bîkes, (çaresiz) bu garîb, bu marizü’l-emel (umut etme/isteme hastalığı) hayatıma bir düşman gibi gayz-âlûd bir hande-i sâr ile bakarım. (hınç/öfke/kin karışmış/bulaşmış intikam/öçle bakarım) Bilmem ki kimin sârını (intikamını) kimden almak isterim?

Mehmet Rauf (Siyah İnciler)

ŞİİRİN UNSURLARI

1. NAZIM BİRİMİ

Manzum söz veya şiirin en küçük dış yapı birimi olan bu terim, nazım parçalarının “mısra sayıları” anlamına gelmektedir. Mısra, beyit, bent, dörtlük nazım birimi başlığı ile adlandırılır. Divan şiirinin geleneksel nazım birimi “beyit”, Halk edebiyatının “dörtlük”, modern Türk edebiyatının ise “dize”dir.

ŞİFRE

Nazım Birimi: Nazım şekli, nazım türü ve nazım birimi terimlerin arasında içinde sayı olan tek kelime “BİRİM”dir. Nazım parçalarının dize sayıları birim olarak adlandırılır. Kelimenin içindeki BİR sayısından çağrıştırarak tek BİR mısranın NAZIM BİRİMİ olarak adlandırıldığını düşünebilirsiniz. “Beyit” ya da “bent” de mısra sayıları ile oluştuğu için nazım BİRİMİdir. Tür, şekil ve birim terimlerini gördüğümüzde içinde sayı olan “birim” teriminin dize sayılarını anlattığını aklımıza getirmeliyiz.

Mısra

Arapça’da “kapı kanadı, çadır kapısının iki yan parçası” anlamına gelen mısra belli bir biçimi olan, en küçük nazım birimidir. Edebiyatta, bir nazım parçasını oluşturan her bir satıra “mısra” adı verilir. Mısra yerine günümüz şiirinde “dize” adı da verilmektedir.

“Bir mısranın sahibi onu nasılsa ağzından “kaçıran” değil, onun güzel bir şekil olduğunu bilen adamdır.”

Nurullah Ataç

Aşağıdaki şiir on altı mısradan meydana gelmiştir.

BİR GÜN BAKSAM Kİ GELMİŞSİN

Bir gün baksam ki gelmişsin.

Bir güvercin gibi yorgun, uzaklardan yar.

Gözlerinde bir bitmez, bir tükenmez güzellik
Şaclarında ilkbahar...

Bir gün baksam ki gelmişsin.

Gülüşünde taze serin bir rüzgâr

Ellerin yine eskisi kadar güzel

Ççek açmış dokunduğun bütün kapılar.

Bir gün baksam ki gelmişsin.

Hasretin içimde sonsuzluk kadar.

Şaşırmış kalmışım birdenbire çaresiz

Dökülmüş yüreğime gökyüzünden yıldızlar.

Bir gün baksam ki gelmişsin.

Ne yüzünde bir gölge, ne dilinde sitem var.

Tozlu pabuçlarını gözlerime sürmüşüm

Benim olmuş dünyalar.

Yavuz Bülent Bakiler

Mısra-ı Berceste

Berceste kelime manası olarak “sağlam ve seçilmiş” anlamlarına gelmektedir. Güçlü bir manası olan, ezberlenmesi kolay olduğu için hemen hatırlanabilen, anlamın dolgunluğu ile dillerde dolaşan mısralara “mısra-ı berceste” adı verilir. Mısra-ı bercesteler öz ve güzellik bakımından atasözü gibidir. Divan şairleri orta halli bir gazel ya da kaside yazmaktansa “berceste” bir söz söylemeye çok önem vermişlerdir.

Eğer maksud eserse mısra-ı berceste kâfidir.

Ragıp Paşa

Bu meclis böyle kalmaz mestler mahmur olur birgün

Veysî

Olmaya devlet cihânda bir nefes sıhhat gibi

Muhibbî (Kanuni Sultan Süleyman)

Mısra-ı Azâde

Azâde, kelime manası itibarıyla “başiboş, serbest” anlamındadır. Herhangi bir manzum parçası içinde olmayan, şiirden alınmış fakat gücü dolayısıyla şiirin diğer mısralarını unutturmuş “tek mısraya” “mısra-ı azâde” denir.

Azade Mısra Örnekleri

Ne ararsan bulunur derde devâdan gayrı

(Sultan II. Mahmut’un hekimbaşısı Abdülhak Molla’nın ecza dolabının üstüne yazdığı bu mısra “mısra-ı azâde”dir.)

Mudhikât-ı dehre ben ölsem de tasvîrim güler

(Muallim Naci bu azâde mısrayı gülerken çekilmiş bir fotoğrafının altına yazmıştır.)

Türkçe ağzımda annemin sütüdür.

Yahya Kemal

ŞİFRE

Mısra-ı Berceste: BerceSTE mısrayı, BESTE olarak okuyup bir müzik parçasının dilden dile dolaşan nakaratlarından yola çıkarak bir şiirin dilden dile dolaşan seçilmiş mısrasını BERCESTE olarak aklınızda tutabilirsiniz.

Mısra-ı Azâde: AZAD etmek SERBEST bırakmaktır. Aynı şekilde kelimenin kendi anlamında olduğu gibi serbest tek mısralara mısra-ı azâde denir. Azade tek mısra iken berceste seçilmiş en sağlam mısradır.

Beyit

Arapça “**çadır, ev, oda**” anlamında kullanılan beyit; nazımda iki mısranın oluşturduğu anlamlı bütünlüğü olan, aynı vezinde yazılmış parçadır. Daha çok Divan edebiyatında kullanılan beyitlerde, kendi içinde bir anlam bütünlüğü olması esaslı son derece önemlidir.

*Değildim ben sana mail, sen ettin aklımı zail
Bana ta'n eyleyen gafil, seni görgeç utanmaz mı?*

Fuzûlî

*(Ben sana düşkün değildim, sen benim aklımı başımdan al-
dın. Bu halimden dolayı bana dil uzatan gafil; seni görünce,
bana hak vererek, söylediğinden utanmayacak mı?)*

Bend

“Bağ, bağlanan şey, kuşak; fıkra ve makalelerin belli kısımları” sözlük anlamlarıyla bilinen **bend**, edebi terim olarak birbirine vezin ve kafiyeyle bağlanmış ikiden fazla olan mısra topluluğu olarak tanımlanır. Aslında araştırmacılar iki mısradan oluşan birimlere de bend adını verirler. Ancak beyit kelimesi bend kelimesinden daha öne geçtiği için bend terimi çok fazla kullanılmamıştır. Aynı durum “dörtlük” için de geçerlidir. Edebiyatımızda genellikle 3 ile 10 mısra arası değişen nazım parçaları “**bend**” olarak adlandırılmıştır.

*Edebiyatımızın ünlü şiiirlerinden “Mona Roza”dan alınmış
aşağıdaki parçalar beşer dizelik bendlerden oluşmuştur.*

MONA ROZA

*Mona Roza. Siyah güller, ak güller.
Geyve'nin gülleri ve beyaz yatak.
Kanadı kırık kuş merhamet ister.
Ah senin yüzünden kana batacak.
Mona Roza. Siyah güller, ak güller.*

*Zeytin ağaçları, söğüt gölgesi,
Bende çıkar güneş aydınlığına.
Bir nişan yüzüğü bir kapı sesi.
Seni hatırlatır her zaman bana.
Zeytin ağaçları, söğüt gölgesi.*

*Zambaklar en ıssız yerlerde açar
Ve vardır her vahşi çiçekte gurur.
Bir mumun ardında bekleyen rüzgâr,
Işıksız ruhumu sallar da durur.*

*Zambaklar en ıssız yerlerde açar.
Ki ben Mona Roza bulurum seni
İncir kuşlarının bakışlarında.
Hayatla doldurur bu boş yelkeni.
O masum bakışların su kenarında.
Ki ben Mona Roza bulurum seni.*

*Yağmurlardan sonra büyümüş başak,
Meyveler sabırla olgunlaşmış.
Bir gün gözlerimin ta içine bak
Anlarsın ölümler niçin yaşarmış.
Yağmurlardan sonra büyümüş başak.*

Sezai Karakoç

Dörtlük

Dört mısranın alt alta sıralanmasıyla oluşan nazım birimidir. Genellikle Halk edebiyatında kullanılır. Halk şairleri bu dörtlülükler “**hane**” adını vermişlerdir.

*Sen istediğin kadar benden kaç
İçinde seni gözleyen bin “ben” var
Birlikte oynarız her gün saklambaç
Ben yorulsam, gölgem seni yakalar*

Sedat Umran

2. NAZIM TÜRÜ

Şiirlerin konularına ve temalarına göre adlandırılmasıdır. Örneğin modern Türk şiirinde didaktik, satirik, epik; Halk edebiyatında koçaklama, güzelleme; Divan edebiyatında münacaat, methiye, mersiye ve hiciv şiirlerin konularına göre adlandırıldığı türlerdir.

3. NAZIM ŞEKLİ

Şiirin biçimsel görünümünün, nazım biriminin, mısra yapısının, vezin ve kafiye şemasının belirlediği dış yapının en üst birimine “**nazım şekli**” adı verilir. Kısa bir deyişle mısra ve kafiye gibi unsurların bir araya gelerek sistemli bir şekilde oluşturduğu yapıdır.

Nazım şekli kendi içinde nazım türü (konusu) ve nazım birimi (mısra sayıları) ile ilgili özellikleri barındırarak en üst dış yapıyı oluşturur. Divan şiirinde gördüğümüz “**mesnevi**”; beyitlerle yazılması (nazım birimi), beyitlerin kendi içinde kafiyeyle olduğu bir düzenle oluşturulması, sanatkarın anlatmak istediği duyguları aktarabileceği bir formda olması ve saydığımız bu hususiyetlerin hepsini içinde barındırmasından dolayı **nazım şekli** olarak adlandırılmıştır.

Halk edebiyatında koşma, varsağı, semai, mani; Divan Edebiyatında gazel, kaside, mesnevi; Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatında sone, terzarima, triyole nazım şekilleridir.

ŞİFRE

NAZIM TÜRÜ - NAZIMŞEKLİ - NAZIM BİRİMİ

BİRİM VE TÜR KAVRAMLARI

İki terim arasında içinde sayı olan **BİRİM** kelimesidir. Dize sayıları nazımın **birimidir**. (İkilik, dörtlülük, üçlülük beyit bend.) **TÜR** ise adı üstünde şiir türlerinden aklınıza gelebilir. Şiirin konuya göre ayrılmasıdır.

(Satirik, lirik, mersiye, ağıt...)

Tür ve birim kavramlarının bir araya gelmesi ise **ŞEKLİ** meydana getirir. Mısra sayıları, konusu, kafiyesi kısacası bütün özelliklerin meydana getirdiği en geniş kavram ise **NAZIMIN ŞEKLİDİR**.

ŞİİRİN AHENK UNSURLARI

ŞİİRDE ÖLÇÜ

A. ARUZ ÖLÇÜSÜ

1. **Aruz**; hecelerın uzunluğu ve kısalığı esasına dayanan, özel bir ahenęi içinde barındıran kalıplarla meydana getirilmiş olan bir nazım ölçüsüdür.
2. Kelime anlamı olarak aruz, çadırın ortasına destek olarak dikilen direk demektir. Bir çadırı nasıl ki direkler ayakta tutarsa, şiiri de ayakta tutan aruzdur.
3. Aruz veznini ilk bulanlar ve uygulayanlar **Araplardır**. Araplardan İranlılar almış ve oradan da İslamiyet'in kabulüyle Türk edebiyatına geçmiştir.
4. Aruz veznini ilk defa sistemleştiren VIII. yüzyılda yaşamış olan **İmam Halil** adlı bir Arap bilginidir.
5. Aruz ölçüsü edebiyatımızda ilk olarak **Kutadgu Bilig**'de kullanılmıştır.
6. Türkçe sözcüklerin aruza uydurulmasını ilk başaran **Tevfik Fikret**'tir.

Aruzun Şekilsel Özellikleri

1. Aruz vezni, hece ölçüsünde olduğu gibi hecelerin sayısını değil şeklini esas alır.
2. Sesli ile biten heceler **kısa hece** ya da **açık hece** olarak ifade edilir ve nokta ile işaretlenir.
3. Sessizle ya da uzun sesli (â-î-û) ile biten heceler ise **uzun hece** ya da **kapalı hece** olarak adlandırılır ve kısa çizgi ile işaretlenir.
4. Aruz vezninde mısra sonlarındaki son hece sesli ile bitse bile her zaman kapalıdır.
5. Aruz vezninde her şiir için tek bir kalıp kullanılır ve şiir bu kalıpla başlar bu kalıpla biter.
6. Aruz ölçüsünde dizeler **"tef'ile"** denen parçalara bölünür. Bu parçalardan en çok kullanılanları:
fâ i lâ tûn (_ . _ _), mefâ î lû, (. _ _ .),
mef û lû (_ _ .) fe û lûn (. _ _)
7. Aruz ölçüsünde kullanılan ve tef'ile denen vezin parçaları kelimenin ortasında son bulabilir. Aruzun durağı sayılan tef'ilelerin bu özelliği hece ölçüsündeki duraklardan farklıdır. Çünkü hece ölçüsünde duraklar kelimeyi kesinlikle ikiye bölemezler.

*Kitap (. _) defterimiz (_ . . _)
hâlâ (_ _ _) çiçekler (. _ _)*

Aruzla İlgili Terimler

Ulama (Vası):

Ünsüzle biten hecenin son ünsüzü kendinden sonra gelen ve ünlüyle başlayan kelimelerin ilk hecesine ulanarak kapalı hece açık hale getirilir ve kelime vezne uydurulur. Bir başka deyişle bir kelimenin sonu ile ardından gelen kelimenin kaynaşarak tek kelime gibi okunmasıdır.

*Allah âdını zıkr idelüm evvelâ
Vâcib oldur cümle işde her kula*

Süleyman Çelebi

Beyitte Alla-hâdın diye ulama yapılarak (_ _ _ _) olan aruz kalıbı (_ . _ _) olmuştur. Yine aynı şekilde "vâcib oldur" (_ _ _ _), "vâci boldur" biçiminde okunarak ulama yapılır ve aruz kalıbı (_ . _ _) olur.

İmale:

"Uzun okuma, meylettirme" anlamlarına gelen imale, kısa bir heceyi vezin gereği iki hece sayılacak kadar uzun okumaktır. İmale bir aruz kusurudur.

Doyunca, tksırınca, çatlayıncayA kadar yiyin

Tevfik Fikret

. _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / . _ . _ / aruz kalıbıyla yazılan şiirde, vezne uydurmak için büyük harfle yazılan yerde imale yapılmış, kısa hece olan "a" uzun olan "â" sesine uzatılmıştır.

Zihaf:

"Kısma" anlamına gelen zihaf imalenin tam tersidir. Uzun bir heceyi vezin gereği kısa okumaktır. Zihaf da imale gibi bir aruz kusurudur.

Merhabâ, ey âsî ümmet melcei...

fâ i lâ tûn / fâ i lâ tûn / fâ i lûn
_ . _ _ / _ . _ _ / _ . _ _ vezniyle söylenmiş yukarıdaki dize de âsî kelimesindeki ikinci uzun ünlü olan (î) vezin gereği kısaltılmış ve zihaf yapılmıştır.

ŞİFRE

İMALE VE ZİHAf:

İmale kısa hecenin uzatılması zihaf ise uzun hecenin kısaltılmasıdır. İmale **İMAM**dan aklınıza gelebilir. Nasıl ki imamlar ezanı makamıyla uzatarak oku-

yorlarsa, kısa heceyi uzatarak okutan da **"İMALE"**dir. Bunun tam tersi de doğal olarak **"ZİHAf"** olur.

Med:

Kelime olarak **"uzatma"** anlamına gelen med, ölçü gereği uzun olan bir heceyi bir buçuk hece değerinde okumaktır. İmale ve zihaf aruz kusuru kabul edilmesine rağmen med bir ses sanatı olarak kabul edilir. Med genellikle iki uzun hece arasında kısa hece bulunması gerektiği zaman yapılır.

*Bir nîm neşve say bu cihânın bahârını
Bir sâgar-ı keşîdeye tut lâle-zârını*

Nedim

ŞİİR BİLGİSİ

(Bu dünyanın baharını, yarım bir neşe ve sevinç say. Onun lâle bahçesini bir içilmiş bir kadeh yerine tut.)
Buradaki “nîm” kelimesi bir kapalı bir açık şeklinde “bir buçuk hece” olarak okunur.

Takti (Kesme):

“Kesimleme, kesme, parça parça ayırma” anlamına gelen takti, dizelerin durak yerlerini belirtecek şekilde kesik kesik okunmasıdır. Şiiri vezin bakımından kontrol etmek ve şiirin duraklarını belirtmek için takti kullanılır.

Göz gördü / gönül sevdi / senî ey yü / zü mâhım
Kurbânı / nolam var mı / benim bunda / günâhım
Nahîfî

Mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lü / fe û lün
___ . / ___ . / ___ . / ___ .

Kasr:

“Kısa kesme, kısaltma” anlamına gelen **kasr**, aruzda uzun olan Arapça ve Farsça bir sözcüğü “hafifleştirerek”, başka bir ifadeyle “inceleştirerek” okumaktır. Örneğin mâh yerine meh, şâh yerine şeh, şahsüvar yerine şehsüvar denmesi kasrı meydana getirir. Bazı özel isimlerde de kasr yapıldığı görülmüştür. İstanbul yerine Stanbul, Eflatun yerine Felatun kullanılması buna örnektir.

Bu şeh-i Stanbul ki bîmisî ü behâdır
Bir sengine yekpâre Acem mülkü fedâdır

Nedim

(Vezin gereği İstanbul “Stanbul” okunarak “kasr” yapılmıştır.)

ŞİFRE

TAKTİ: TAK TAK, kesik kesik okuma olarak aklınızda tutabilirsiniz. Mısranın duraklarının gösterilmesidir. Örneğin **mef û lü / me fâ î lü / me fâ î lü / fe û lün** şiirin veznidir ve dört parçaya bölünüp kesik kesik okunarak takti ortaya çıkar.

KASR: KAÇR olarak okuyup ilk sesin kaçırılması olarak düşünebilirsiniz. İstanbul, Stanbul- Eflatun Felatun

TÜRK ŞİİRİNDE EN FAZLA KULLANILAN ARUZ KALIPLARI:

Fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lâ tün / fâ i lün
___ . ___ / ___ . ___ / ___ . ___ / ___ .

Eylesem vaslun temenâ baht yâr olmaz bana
İhtiyâr etsem gamun dil gamgüsâr olmaz bana
Rûhî

Fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lâ tün / fe i lün
___ . ___ / ___ . ___ / ___ . ___ / ___ .

Ne yanar kimse bana âteş-i dilden özge
Ne açar kimse kapım bâd-ı sabâdan gayrı
Fuzulî

Me fâ î lün / Me fâ î lün / Me fâ î lün / Me fâ î lün
___ . ___ / ___ . ___ / ___ . ___ / ___ .

Ezelden şâh-ı aşkın bende-î fermânıyız câna
Muhabbet mülkünün sultân-ı âlî-şânıyız câna
Bakî

Mef û lü / fâ i lâ tû / me fâ î lü / fâ i lün
___ . / ___ . / ___ . / ___ .

Âdem bu bezm-i devr-i dilârâyâ bir gelür
Bil kadr-i ömrünî kişi dünyâyâ bir gelür
Sabrî

B. HECE ÖLÇÜSÜ

Aruz sizin olsun hece bizimdir
Halkın söylediği Türkçe bizimdir
“Leyl” sizin, “şeb” sizin, “gece” bizimdir.
Değildir bir mâna üç ada muhtaç
Ziya Gökalp

1. Dizelerdeki hece sayılarının denkliliğine dayanan ölçüye **hece ölçüsü** denir. Halk arasında “**parmak hesabı**” adıyla da anılmaktadır.
2. Dilimizin yapısına uygun olan hece ölçüsü, Türk dilinin milli ve doğal ölçüsüdür.
3. Türk edebiyatının İran ve Arap etkisine girmedeği çok eski çağlardan beri kullanılan hece ölçüsü, Kaşgarlı Mahmut’un kaleme aldığı **Divan-ı Lûgat-it Türk**’te ilk yazılı örnekleriyle yer almıştır.
4. Hece ölçüsünün iki temel özelliği vardır: dizelerdeki hecelerin sayıları ve durak.
5. Mısraların sayısal açıdan denk olması, şiirin ölçüsü yani kalıbıdır.
6. Hece ölçüsünde hecelerin bölündüğü yerler durak olarak ifade edilmektedir ve dizelerdeki duraklar belirtilirken sözcük kesinlikle parçalanamaz. Durak Divan edebiyatındaki “**takti**”nin Halk edebiyatındaki karşılığı olarak kabul edilir; ancak duraklar Divan edebiyatındaki gibi sözcükleri ortadan bölemezler.
7. İki heceliden yirmili heceye kadar çıkan birçok kalıbın bulunduğu hece vezninde en çok yedili, sekizli ve on birli heceler kullanılmaktadır.

Hece Kalıplarına Örnekler:

Yedili hece kalıbı:

Gurbet o kadar acı
Kî, ne varsa içimde

Hepsi bana yabancı
Hepsi başka biçimde

Eriyorum gitgide,
Elveda her ümide!
Gurbet benliğimi de
Bitirdi bir içimde

Ne arzum, ne emelim
Yaralanmış bir el'im
Ben gurbette değilim
Gurbet benim içimde

Kemalettin Kamu

Sekizli hece kalıbı:

Ne hasta bekler sabahı
Ne taze ölüyü mezar
Ne de şeytan bir günü
Seni beklediğim kadar

Geçti istemem gelmeni
Yokluğunda buldum seni
Bırak vehmimde gölgeni
Gelme artık neye yarar

Necip Fazıl Kısakürek

On birli hece kalıbı:

Sarı saçlarını deli gönlüme
Bağlamışım çözülüyor Mihriban
Ayrıktan zor belleme ölümü
Görmeyince sezilmiyor Mihriban

Önce naz sonra söz ve sonra hile
Sevilen seveni düşürür dile
Seneler asırlar değişse bile
Eski töre bozulmuyor Mihriban

Tabiplerde ilaç yoktur yarama
Aşk deyince ötesini arama
Her nesnenin bir bitimi var ama
Aşka hudut çizilmiyor Mihriban

Abdurrahim Karakoç

C. SERBEST ÖLÇÜ:

1. Hece ya da aruz gibi herhangi bir veznin dikkate alınmayarak yazıldığı şiirlerin ölçüsü "serbest ölçü" olarak adlandırılır.

CAN SİMİDİ

Bazı sorularda dörtlüğün tek bir dizesinin ölçüye uymadığına dair örnekler görülmektedir. Öğrencilerimiz bunu kesinlikle ölçsüz bir şiir olarak düşünmemelidirler. Örneğin 11'li ölçü ile yazılmış bir dörtlüğün ilk dizesi 10 diğerleri 11 olarak yazıldığında, şairin vezni oluştururken hata yaptığını, ancak şiirin 11'li hece ölçüsü ile yazıldığını düşünmeliyiz.

2. Nazım Hikmet'in 1920'lerde Aydınlık dergisinde yayınladığı serbest şiirler şiir geleneğimizden farklı kaleme alınmış ilk modernist şiirler olarak görülmektedir. Serbest ölçü edebiyatımızda özellikle **Garipçilerin** şiirleriyle yaygınlaşmıştır.

Örnek:

SENİ İÇİMDEN TERK EDİYORUM

Binmediğim hiçbir otobüs
Beklemediğim hiçbir durak kalmadı bu şehirde
Gittikçe azalıyor hayat
Neyi erken yaşadıysam
Hep ona geç kalıyorum
Sana göçüyorum her sonbahar
Yolların çıkmıyor aşkıma
Unuttuğun yağmurların adı saklımda
Seni içimden terk ediyorum

Susmaktan yoruldum
Kuşlar ve şarkılar bu şehri terk edeli beri
Efkar demliyorum gözlerimde
Yaşlarımı, yanağıma varmadan öldürüyorum
Tam sancağımdan yaralıyorum kendimi
Alnını yüreğime dayadığın güne bakıp
Seni içimden terk ediyorum

Ne unutacak kadar nefret ettin
Ne hatırlayacak kadar sevdin
Yıkık bir duvar kadar bile pişman değilsin biliyorum
Beni hep bulmamak için aradın
Yanılgımdın
Yandığımdın
Yangındın
Sensizliğe yenilmek
Sana yenilmekten zor olsa da
Ardımda bir sürü 'belki'ler bırakarak
Seni içimden terk ediyorum

Şimdi
İçimde öldürecek bir anı bile bulamayan
İki yarım kaldık
Tamamlayamadık bizi
Elinden tutamadık yalnızlığımın
Saçlarını da uzaklarına gömdün

İçimin mavisini senin okyanusundandın
A! Geri veriyorum.
Kilitleri hep yanlış kapılara vurdun
Devrilmiş vagonlara dönerken gözlerim
Sana bensizliği terk ediyorum

'Yârime uzanmayan bütün dallarım kırılınsın' demiştin
Aşk içinde doğmuşsa nereye kaçabilirdi?
Ne tuhaf değil mi?
İçimi acıtan da sendin
Acımı dindirecek olan da

'Ya öldür beni' dedim
Ya da git benden
İçi bulanık bir sevdanın ucunda
Seni kaybettim
Aldırmadın aldırmağım
Bir gecede yakıp yârini
Şafaklara sattın ihanetini
Küllerime basanlar bile utandı yaptığından
İşte soluk bir ömrün son nefesi
Benden
İçimden
Terk ediyorum

Kahraman Tazeoğlu

ŞİİRDE UYAK (KAFİYE) VE REDİF

Uyak:

İki veya daha fazla dize arasında, dizelerin sonundaki yazılışları aynı, anlamları ve görevleri farklı olan eklerin ya da sözcüklerin aynen tekrar edilmesine uyak (kafiye) denir.

Oysa ben henüz söylemedim sana türkümü
Hala sana vurgunum, hala sana müptela
İstirabın söndürmedi içimdeki yangını
Hala sana sevdalıyım, hala sana aşın

Zafer Özışık

Kalbim bir etten organ sadece
Kalbim yüreğim olur,
Sen gelince

Yılmaz Erdoğan

Redif:

İki veya daha fazla dize arasında, yazılışlarıyla beraber anlamları da görevleri de aynı olan ek, kelime ya da kelime gruplarının tekrar edilmesine "redif" denir.

Ayrılık kapıyı çalıyor açma
Biraz daha düşün zamanımız var
Ne günler yaşadık bak sayfa sayfa
Seninle yazılmış romanımız var

Ahmet Selçuk İlkan

Redif ve Kafiye Farkı:

Redif, kafiyeden sonra gelir ve genellikle dizelerin sonundadır. Redifin uyaktan ayrılan temel özelliği ise tekrar edilen ek ya da kelimelerin arasında görev ve anlam açısından bir benzerliğin bulunmasıdır. Kafiye de benzerlik anlam ya da görevde değil, sadece seslerdedir. Kısacası; bir öğrenci bu konudan soru kaçırılmak için ilk önce dizeler arasında aynı görevde ek ya da kelimelerin olup olmadığını tespit edip bulduklarını redif olarak işaretleyecek; sonra da sadece ses açısından benzer olanlara kafiye diyecektir.

Örnek:

Öyle sevdim ki seni
Öylesine sensin ki!
Kuşlar gibi cıvılda
Tattırдың acılar

Cemal Süreya

Yukarıdaki dizlerde görev anlam yönünden hiçbir benzer kelime ya da ek yoktur. Dolayısıyla redif kullanılmamıştır.

Yakışmıyor cepheyi terk edişin,
Mert dayanır, namert kaçır sevdiğim.
Fazla sürmez hatanı fark edişin,
Hasret eken, hüsrana biçer sevdiğim.

Cemal Safi

("kaçır" ve "biçer" kelimelerindeki -er ekleri ile "Sevdiğim" ve "edişin" kelimeleri redif; "-rk" sesleri tam kafiye, "ç" sesleri ise yarım kafiye.)

Sen yoksun artık bir avuç serçe var ezan sesiyle ürken
Ve her kır dönüşümde menekşeler ırmağa dökülen
Güneşli günler olmasa da olur ve turuncgiller de
Benim avucumdur gördüğün dua vaktiyle göğeren

Recep Özdemir

Dizelerdeki -en ekleri rediftir. Ancak dizelerde kafiye kullanılmamıştır.

Ek ile Yapılan Redif:

Artık ela gözlerinin altı çürümüş (öğrenilen geçmiş zaman eki)
Bahçemdeki kuşlar gibi susmuş kahkahan!
Kalbin bir dal mevsimin hüznü bürümüş
Akşamları son yolcular geçerken kırdan

Yusuf Ziya Ortaç

Sözcük ile Yapılan Redif:

Var mı beni içinizde tanıyan
Yaşanmadan çözülmeyen sır benim
Kalmasa da şöhretimi duymayan
Kimliğimi tarif etmek zor benim

Cemal Safi

Dize ile Yapılan Redif:

Dağlar ile taşlar ile
Çağırayım Mevlam seni
Yuvadaki kuşlar ile
Çağırayım Mevlam seni

Yunus Emre

UYAK TÜRLERİ

1. Yarım Uyak (Kafiye): Dize sonlarındaki ses benzerliğinin sadece "bir sestem" meydana gelmesiyle oluşan uyak türüdür. Genellikle sessiz harflerden oluşan yarım uyak, Halk edebiyatında en çok kullanılan kafiye türüdür.

Seni gördüğüm o günden beri
Kalbim perişan gönlüm bir deli

Coşkun Sabah

ŞİİR BİLGİSİ

*Kulak verdin mi yürekten kavala, saza
Bir ipek seccade üstünde gibi, huzurla*

Yavuz Bülent Bakiler

*Garip geldim dünyaya, şan şöhre aldanda
Heder ettim aşkıma, yürek kaldı dağlarda*

Erhan Gülerüz

2. Tam Uyak (Kafiye) : Dize sonlarındaki ses benzerliğinin sadece “iki sestem” meydana gelmesiyle oluşan uyak türüdür. “â, î, û” gibi üzerinde uzatma işareti bulunan tek bir sesin benzerliği de tam uyak kabul edilir. Çünkü uzatma işareti bulunan sesler tam ses kabul edilirler.

*Hep aynı hikâye hep aynı masal
Sen bu şarkıyı git başka yerde çal*

Ahmet Selçuk İlkan

*Benim neme gerek yıldız, dolunay
Rahatlığa paydos, çileye hayhay*

*İçerim zemheri, dışarım bahar
Bir alev halinde geçtiğim yollar*

Yavuz Bülent Bakiler

3. Zengin Uyak (Kafiye) : Dize sonlarındaki ses benzerliğinin “üç ve daha fazla” sestem meydana gelmesiyle oluşan uyak türüdür. “â, î, û” gibi üzerinde uzatma işareti bulunan bir ses ile başka bir sesin benzerliği de zengin uyak kabul edilir. Çünkü uzatma işareti bulunan sesler iki ses derecesindedir. (hâl-hâl)

*Çehreler başka, lisanlar, Deriler rengarenk.
Sade bir hadise var ortada : Vahşetler denk.*

Necip Fazıl Kısakürek

*Ki binlerce yay çekilircesine derinden (den’ler redif)
En hazin şarkıları dinlerim gözlerinden*

Ümit Yaşar Oğuzcan

*Ah bu kış geceleri, bu en güzel geceler (ler’ler redif)
Bir yığın sözden fazla tesir eden heceler*

Yaşar Nabi Nayır

*Anneciğim şimdi sen ne dersin kabul
Sen daha iyi bilirsin hangisi en makbul*

Semih Topsakal

*Söylemek, ‘oyun bitti!’ demek isteğindedim.
Lâkin seni görünce sustum, başımı eğdim,*

Hamit Macit Selekler

*Ayrılık dönüşü olmayan nehir
Yalnızlık yıkılmış bomboş bir şehir*

Ahmet Selçuk İlkan

4. Tunç uyak (Kafiye) : Dize sonlarında uyağı oluşturan sözcüklerden birinin, diğer mısranın sonundaki kelimenin içinde tüm sesleriyle yer almasıyla oluşan uyak türü **tunç uyaktır**. Genellikle zengin uyağın bir çeşidi olarak görülen **tunç uyak** tam uyak olarak da karşımıza çıkabilir.

*Hadi git, ne bir adres, ne bir hatıra bırak,
Zannetme ki pişmanlık, mutluluk kadar ırak!*

*Henüz layık değilken tomurcuk kadar aşka,
Sana gül bahçesini kim açar benden başka!*

*Madem ki benli hayat sana kafes kadar dar,
Uzaklaş ellerimden uçabildiğin kadar.*

Cemal Safi

CAN SİMİDİ

Tunç kafiye karşımıza çok fazla çıkan bir kafiye çeşidi değildir. Birçok araştırmacı tunç kafiye zengin kafiye olarak görür. Eğer bir soruda tunç kafiyesi olan bir seçenek görürsek zengin kafiye farklı olarak düşünmeyiniz. Soru direkt olarak tunç kafiye sorarsa da sözcüğün tamamını başka dizedeki sözcük içinde bulmak pek zor olmayacaktır.

5. Cinaslı Uyak (Kafiye) : Dize sonlarında bulunan yazılışları ve okunuşları aynı, ancak anlamları birbirinden **tamamıyla farklı** olan kelimelerin oluşturduğu uyağa “cinaslı uyak” denir. Kısa bir ifadeyle “sesteş” olan kelimelerle cinas yapılır. Bir edebi sanat olarak görülen “cinas” genellikle manilerde karşımıza çıkmaktadır.

*Hadi git, benden sana dilediğince izin,
Öyle bir uzaklaş ki karda kalmasın izin.*

Cemal Safi

*Köylü güzele yakışır çiçekli basma,
Evet derken güzelim ayağıma basma.*

*Dön artık bekliyorum bak kapım aralık,
Yokluğunda kaç ocak geçti kaç aralık.*

*Ne kadar kumarda kaybettiğin paralar,
Baban bir duyarsa inan seni paralar.*

Ferzan Tomruk

*Her yerin batsa da binlerce altına
Gireceksin bir gün toprağın altına*

Timur İlkan

Yarınını düşünmeyi alır bir **düşünce**
İhtiyarlayıp bir gün elden ayaktan **düşünce**

Kim Allah rızası için yaptırırsa bir okul
O takdirde Hakk'ın katında makbul olur o kul
Timur İlikan

CAN SİMİDİ

Cinas ile redif, dizeler arasında yazılışları tamamıyla aynı olan kelimeler arasında olduğundan birbiriyle karıştırılabilmektedir. İkisinin aynı olmasına rağmen cinasta anlamsal olarak kelimeler arasında hiçbir bağ bulunmazken, redif olan sözcükler anlam ve görev açısından birbirlerinin aynı olmak zorundadır.

Uyakla İlgili Önemli Notlar:

1. Uyaktan sonra her zaman redif gelecek diye bir kural yoktur. Redifin kullanılmadığı dizelere rastlamak son derece doğaldır. Ancak dizeler arasında redif varsa, orada mutlaka kafiye olmak zorundadır. Kafiye'nin olmadığı bir dizede redif bulunuyorsa, redifi oluşturan sesler sayılır ve kafiye olarak düşünülür.
2. Çıakları yakın olan sessiz harfler (c-ç, ç-ş, s-ş, l-r, ğ-y, ka-ke, d-t, z-s) ile de yarım uyak yapılabilir. Son derece tartışmalı olan bu konuda bilinecek temel esas redifi oluşturan aynı görevdeki eklerdeki ses değişikliği, ses hadiselerinden dolayıdır ki bu çok normaldir. Ancak kafiye'yi oluşturan sesler birbiri ile aynı olmak zorundadır. Çıakları yakın olan seslerin kafiye oluşturmaları bazı dizeler için geçerli olabilmektedir. Yani sonuç olarak, redifte ses değişiklikleri olabilir, kafiye de ise olamaz. Ancak bazen şairler kafiye'ye uydurmak için zorunlu olarak kafiye'de ses değişikliğine yer verebilirler.
3. Uzun okunan ünlülerle tam uyak yapılabilir.
Havâ arâyîş-i gülzârâ oldı çehre-güşâ
Bahâr gülşene giydirdi hulle-i hardâ (â-â: tam kafiye)
4. Bir uzun ünlü ile bir ünsüz zengin uyak kabul edilir.
Geldükçe tîr cânâ sînem urur o peykân
Lâ-bûd kapu kakılır çün gele eve mihmân
(ân-ân: Zengin kafiye)
5. Tunç uyak oluştururken kelimelerin yerinin pek önemi yoktur. Üstteki alttakinin, alttaki üstekinin içinde olabilir.

6. Düzyazıda kullanılan kafiye "**seci**" olarak adlandırılır. Seciyi Türk edebiyatında ilk defa 15. yüzyılda **Sinan Paşa** kullanmıştır.
7. Kafiye konusundaki en büyük tartışma Tanzimat döneminde Recaizâde Mahmut Ekrem ile Muallim Naci arasındaki "**abes-muktebes**" tartışmasıdır. Recazade'nin "**Kafiye kulak içindir.**" düşüncesine göre birinin sonu Osmanlıca "sin" ile biten, diğerinki ise Osmanlıca "se" ile biten "abes ile ebes" kafiyeli iken, Muallim Naci'nin "**Kafiye göz içindir.**" düşüncesine göre ise ayrı harflerle yazıldığı için, "abes ve ebes" kelimeleri arasında kafiye yoktur.

UYAK DÜZENİ (KAFİYE ÖRGÜSÜ)

Uyaklar, dizelerde sıralanışına göre çeşitli adlar alırlar. Çizgilerin sonuna getirilen harfler ile parçanın uyak düzeni ortaya konulur. Uyaksız olan dizeler (X) ile ifade edilir.

Düz Kafiye

Her dizenin kendisinden sonraki dizeyle uyaklı olmasıyla ortaya çıkan **düz uyak**, Divan şiirindeki mesnevi tarzı uyak şeklinin Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatındaki karşılığıdır. Birinci ile ikinci, üçüncü ile dördüncü dizeler kendi arasında uyaklıdır.

..... a	 a	 a
..... a	 a	 a
..... b	 a	 a
..... b	 a	 b

*Kalbim kırık, umutlar tükenmiş, yıkılmış hayallerim,
Gönlüm yasta, gözler kurumuş, boş kalmış ellerim,
Sevgim hüsrân, şarkılar hazin, mezar olmuş gecelerim,
Çabam nâfile, esirin olmuşum, hâlâ bıraktığın yerdeyim.*

Süleyman Akın

*Seni hastalığımda sağlığımda da yanımda görmeliyim
Güneşin doğduğunu da battığını da senle izlemeliyim
Yanabilir saltanatlar olsun yeniden yaparız
Bizde bu sevdâ sürdükçe ölsek de yanyanayız*

Mustafa Ceceli

*Bırakma ellerimi bırakma yalnız beni
Son defa seyredeyim o yaşlı gözlerini
Artık bülbül ötmüyor gül dolu pencerede
Yalnız hatıran kaldı boş kalan çerçevede*

Anđan Şendoğan

*Yalnız ve paramparça aşktan hasarlı
Zormuş unutmak bu geçmez yarayı
Sevdan içimde bir kurşun misali
Kanar durur gönlüm gittin gideli*

Günay Çoban

Sarma Kafiye

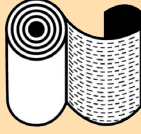
Dörtlüklerde **birinci ile dördüncü, ikinci ile üçüncü** dizelerin birbiri ile uyaklı olmasıdır.

..... a
..... b
..... b
..... a

ŞİFRE

Sarma kafiye aklınızda tutabilmek için **"sarma bir ruloyu"** düşünebilirsiniz. Rulonun sarılmış olan ilk katı tam bir yuvarlak şeklindedir. İlk katın en üstü ile en altı yine aynı tabakadır ve birbiriyle aynı olması gerekir. Sarma kafiye de tıpkı **sarılmış bir rulo gibidir**. İlk ve son kat aynıdır. Diğer sarılmış olan içteki iki kat da aynıdır. Yani iç içe iki dairedir.

ÇOCUKLUĞUM

Çocukluğum, çocukluğum a
Uzakta kalan bahçeler b
O sabahlar, o geceler b
Gelmez günler çocukluğum a

Çocukluğum, çocukluğum
Gözümde tüten memleket
Artık bana sonsuz hasret
Sonsuz keder çocukluğum

Çocukluğum, çocukluğum
Habersiz ölen kardeşim
Mezarı bilinmez eşim
Her bir şeyim çocukluğum

Ziya Osman Saba

Çapraz Kafiye

Dörtlüklerde **birinci ile üçüncü dizenin, ikinci ile dördüncü dizenin** birbiri ile uyaklı olmasıdır. Halk edebiyatında birçok nazım şeklinin ilk dörtlüğü genellikle çapraz kafiye ile oluşturulmuştur.

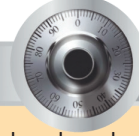
..... a
..... b
..... a
..... b

Sevgiyle uzanıp tuttuğum güller, a
Elimde kapanmaz yaralar açtı. b
Yar diye bağırma bastığım eller, a
Gönlümün sırrını toplayıp kaçtı. b

Mehmet Nacar

Aşkınla ne garip hallere düştüm. a
Her şeyim tamam da bir sendin noksan, b
Yağmur taş demeden yollara düştüm. a
İçim ürperiyor, ya evde yoksan. b

Cemal Safi

ŞİFRE

Çapraz kafiye adından da anlaşılacağı gibi **zig zag çizerek** dizeleri oluşturmaktır. Bir içeri bir dışarı gibi zig zaglar çizerek meydana getirildiğini düşünürseniz kafiyesinin abab olduğunu kolayca aklınızda tutabilirsiniz.

Örüşük Uyak

Servet-i Fünun döneminde edebiyatımıza kazandırılan Terzarıma nazım şeklinde ilk örneklerini gördüğümüz bu uyak düzeni, **üç dizeli bentlerde ilk dizeyle üçüncü dizenin** kafiye olması ile oluşturulur.

..... a b c
..... b c d e
..... a b c

ŞİFRELİ YORUM KANAT YILDIZ

ŞİFRE

ÖR-ÜŞÜK:Uyak çeşitleri içinde en az bilineni örüşüktür. Konuşma dilinde üç tane yerine çoğunlukla **"ÜŞ tane"** deriz. Örüşük kelimesini okuduğumuzda, içindeki **ÜŞ** ve **ÖR** hecelerini düşünerek **"ÜÇ TANE ÖR"** cümlesini aklımıza getirelim. Üç dize içinde oluşan bu uyak çeşidinde sanki örgü yapar gibi

"bir düz bir ters" ile bu kafiye aklımızda tutabiliriz. **aba:** Üç tane ve bir düz bir ters. "Bir a bir b bir a"

KELEBEK

Mavi bir gölge uçuş pencereden a
Baktım: Avare bir küçük kelebek; b
Yaramaz geldi kim bilir nereden? a

Belli yorgundu; bir verimli çiçek b
Gibi serpildi lambanın yanına c
Bir duman uçuş, gitti titreyerek... b

Anladım kıydı yavrucağ canına c
Söyle ey mavi gölge, söyle eğer d
Bir ölümden de çok fenaysa bana, c

Şu karanlık, şu kimsesiz geceler e
Ali Canip Yöntem

Mani Tipi Uyak

Tek dördürlükten oluşan mani, rubai ve tuyuğ gibi nazım şekillerinde gördüğümüz bu uyak tipinde (X) ile gösterilen üçüncü dize serbest, diğer bütün dizeler kendi arasında kafiyelidir.

..... a
..... a
..... X
..... a

Aştan yana şansım yok a
Ağlıyorum derdim çok a
Aşkımı kaybetmişim x
Sordum sordum bulan yok a

Erkin Koray

Bakıyorum bu günlerde beni hiç aramadın
Kafana göre bir yol çizmişsin hadi bakalım
Geçen günler hatırına bir gün görmek istersen
Adresi biliyorsun, ya kapı ya balkondayım
Nalan

Derdim başımdan aşkın
Aşk yüzünden telaşım
Ya bir gün gidersin diye
Sende kalıyor aklım

Metin Özülkü

Ellerim yanaklarında
Başını sineme yasla
Durduralım zamanı
Kalbin aşk durağında

Regaip Erçin

Hırsızlama, bahçesinden aldım gül ben!
Korkuyla diyordum "beni yoktur ya gören"
Yükseldi kulağımda onun tatlı sesi
"Olsun feda gülüm, bağı al istersen..."

Mevlana

Örnek Soru

Anlayamaz hâlimi, özümseyemez kimse...
Sensizlik dayanılmaz! Hadi gülüm, gülümse! ..

Bu iki dizeden yola çıkarak aşağıdakilerden hangisine kesin olarak ulaşılabilir?

- A) Nazım Birimi B) Uyak düzeni C) Konusu
D) Ölçüsü E) Yazıldığı Dönem

Cevap: D

Böyle bir soru ile karşılaştığımızda cevabımız her zaman "ölçüsü"dür. Çünkü iki dizeden sadece ölçüye ait bir yarıya varılabilir.

NAZIM (ŞİİR) TÜRLERİ

Epik Şiir

1. Kahramanlık, yiğitlik gibi konuları işleyen ve destansı özellikler gösteren şiir türüdür.
2. Okuyanda coşku yitlik duygusu, savaşma arzusu uyandıran epik şiirler genellikle uzun olarak söylenir.
3. Edebiyatımızdaki koçaklama, destan, varsağı türleri epik özellikler göstermektedir. Türk tarihi birçok şanlı zaferleri içinde barındırdığından, epik şiir yönüyle bir hayli zengin bir edebiyatımız vardır.
4. Epik şiir "hamasî şiir" adıyla da bilinmektedir.

ŞİFRE

EPİK: (T)EPİK: Epik şiiri "Tepik"ten aklımızda tutabiliriz. Tepik atmak; vurmak, kırmaktır. Destansı konuları işleyen, savaşma arzusu uyandıran bu şiirlerde böyle vurdulu kırdılı hava vardır. Epik şiiri "tepi" çağrışımıyla kolayca aklınızda tutabilirsiniz.

Söyledi söyleyenler demin...

Gel süngülü yiğit, alkışlasınlar

Şimdi sen söyle, söz senin

Şehitler tepesi boş değil,

Toprağını kahramanlar bekliyor

Ve bir bayrak dalgalanmak için

Rüzgâr bekliyor.

Arif Nihat Asya/Bir Bayrak Rüzgâr Bekliyor

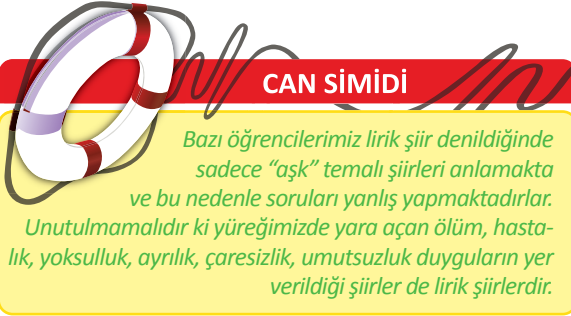
Bayrakları bayrak yapan üstündeki kandır

Toprak, eğer uğrunda ölen varsa vatandır.

Mithat Cemal Kuntay

Lirik Şiir

1. Aşk, ayrılık, hasret, özlem, ölüm, yalnızlık gibi konularını işleyen duygusal şiirler “**lirik**” olarak adlandırılırlar. Okuyan kişinin duygularına hitap eden bu tür şiirler, Türk edebiyatında birçok nazım şeklinde hayat bulmuştur.
2. “Lirik” adı Eski Yunan’da şairlerin şiirlerini söylerken kaldıkları “**lir**” adlı telli sazdan gelmiştir.
3. Lirik şiirin dünyadaki ilk ustaları Sappho (M.Ö. 612) ve Alkæus (M.Ö. 6 yüzyıl)’tur.
4. Lirik şiirlerin Tanzimat dönemindeki adı, kemençeye benzer “**rebab**” adlı çalgıyla söylendiğinden dolayı “**rebabî**” dir.
5. Türk edebiyatında örneği en çok olan şiir türü liriktir.

GÖZLERİN

*Miadım dolmaya fırsat beklerken
Tükenen ömrüme candı gözlerin
Yarına umudum kalmadı derken
Hayata döndüğüm andı gözlerin*

*Nazarın mih gibi çakıldığı an
Adeta can buldu cananda bu can
Bir yanım kesilse sendin damlayan
Damarıma giren kandı gözlerin*

*Gözlerin olmadan boş bir izahtım
Bir anda değişti kör olan bahtım
Sarsıldı makamım, sarsıldı tahtım
Şöhretimi yıkan şandı gözlerin*

*Ne vahşeti vardı, ne de çilesi
Emsalsizdi bu savaşın hilesi
İçten kuşatıldı gönül kalesi
Sanki Fatih Sultan Han’dı gözlerin*

*Ermez bu zirveye insan hayali
Gafil avlananlar bilir bu hali
Közden çıkarılmış ekmek misali
Aşkı yüreğime bandı gözlerin*

*Ne kadeh kaldırdım, ne şarap içtim
Sarhoş olmak için ben seni seçtim
İçtikçe aşkını kendimden geçtim
Halimi ayık mı sandı gözlerin*

*İnsaf eder alev alev yakmazdın
Hedef alıp can evimi yıkmazdın
Bir ışık görmesen böyle bakmazdın
Demek ki gözüme kandı gözlerin*

Uğur Işılak

*Ne olur bir gün kapında olsun beni dinle
Öldür bendeki beni sonra dirilt kendine
Çarpsan karasevdayı en azından yüz binle
Nasıl bağlandığımı anlarsın kemendinle
Kaç defa çıkıp gittim buralardan yeminle
Ama her defasında geri döndüm seninle
Hangi düğüm çözülür; nazla, sitemle, kinle?*

Yavuz Bülent Bakiler

Satirik Şiir

*“Şair Eşref’e sordular:
Niçin o zehir gibi hicivlerinde çok defa isim tayin etmiyorsun? Kimin için yazdıkların belli olmuyor?
Meşhur hicivci güldü:
Niçin olacak, bütün alçaklara tatbik edilsin de numarasız gözlük gibi kullanılsın diye!”*

1. Toplumda yaşayan insanların kusurlarının ve toplumdaki düzensizliklerin eleştirilerini yapan şiir türüdür.
2. Satirik şiirlerin en büyük silahı ironidir. Şairler eleştirilerini alaycı, mizahlı bir şekilde, iğneleyici sözlerle ve okuyanları eğlendirerek yaparlar.
3. Satirik şiire Halk edebiyatında “**taşlama**”, Divan edebiyatında “**hiciv**”, modern edebiyatımızda ise “**yeri**” adı verilir. Eleştirici bir anlatımı olan şiirlerdir.
4. Bu şiir türünde birçok başarılı şairleri gördüğümüz Türk edebiyatında, özellikle **Divan edebiyatında Nef’î**, Halk edebiyatında ise Seyranî son derece önemlidir.

ŞİİR BİLGİSİ

ŞİFRE

SA(F)TİRİK: Satirik şiiri "**SAFTİRİK**" olarak okuyun. İnsanlar kızdıkları, eleştirdikleri kişiye "**saftirik**" diyebilmektedirler. Eleştiri yaptığıımız şiirlerin adını da bu şekilde bir çağrışımla "**satirik**" olarak aklımıza getirebiliriz.

*Yüzüne çok gülerler; yüzde yüzü yalandır
Menfaat kaygusudur hepsi filan falandır
Âlemin göz diktiği cebinde son kalandır
Cebin delikse eğer vermezler bir yudum su
Aldırma adam sen de, hepsi geçer, dünya bu*

*Düşenin dostu olmaz bir yol düş de görürsün
O zaman dostları sen ancak düşte görürsün
Tatlı hülyanın sonu budur işte, görürsün
Hiçbirinin aslı yok, her şey fani, baki hu
Aldırma adam sen de, her şey geçer dünya bu*
Halide Nusret Zorlutuna

*Vakit yaklaşıyor toparlan ahabap
Yarın bir gün bu meydana talan var
Nasıl olsa görülecek şu hesap,
Sanma bu dünyada baki kalan var!*
Bekir Sıtkı Erdoğan

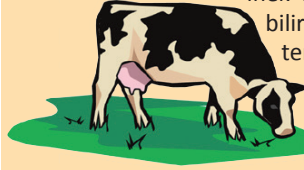
*Yumuşak başlı isem, kim dedi uysal koyunum
Kesilir belki, fakat çekmeye gelmez boyunum!
Kanan bir yara gördüm mü yanar ta ciğerim,
Onu dindirmek için kamçı yerim, çifte yerim!*
Mehmet Akif Ersoy

Pastoral Şiir

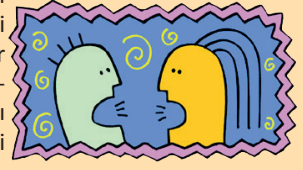
1. Latince "**çobanlar**" anlamındaki "**pastoralis**" kelimesinden çıkmış olan pastoral şiir kır ve doğa sevgisini; orman, yayla, dağ, köy ve çoban yaşamını; bunlara karşı duyulan özlemleri anlatmaktadır.
2. Dünya edebiyatında ilk pastoral şiir örneklerini eski Yunan edebiyatında Theokritos (M.Ö. III. yy.) ve Latin edebiyatında Vergilius (M.Ö. 70–19) vermiştir.
3. Edebiyatımızda ilk pastoral şiiri Abdülhak Hamit Tarhan, "**Sahra**" ismiyle yazmıştır. En tanınmış pastoral şiir ise Faruk Nafiz Çamlıbel'in "**Çoban Çeşmesi**" dir.
4. Pastoral şiir "**idil ve eglog**" olmak üzere ikiye ayrılır.
 - a. **İdil:** Şairin doğa karşısındaki duygularını tek başına anlattığı pastoral şiir çeşididir.
 - b. **Eglog:** Şairin duygularını bir çobanla karşılıklı konuşuyormuş gibi anlattığı pastoral şiir çeşididir.

ŞİFRE

PASTORAL: **PASTORizeAL:** Tabiatı, çobanları, doğa sevgisini, hayvanları anlatan **pastoral** şiiri "**pastorize**" inek sütünden aklınızda tutabilirsiniz. **Pastoral** terimini gördüğünüzde **pastorizeyi** aklınıza getirirseniz, inekleri ve tabiatı çağrıştırdığını göreceksiniz.

EGLOG ve İDİL: Pastoral şiir çeşitlerinden Eglog'u **DIYALOG**tan aklımızda tutabiliriz. Eglog iki çobanın **DIYALOGU**dur. İdil ise **DİL**'den aklımıza gelebilir. Nasıl ki insanda tek bir dil vardır ve onla konuşursa tek kişinin doğal duygularını tek başına dile getirmesi **İDİL**dir.

*Gün biter, sürü yatar ve sararsan bir ayla
Çoban hicranlarını basar bağrına yayla
— Kuru bir yaprak gibi kalbini eline al
Diye hiçkırır kaval:
Bir çoban parçasısın, olmasan bile koyun
Daima egeceksin başkalarına boyun
Hülyana karışmasın ne şehir, ne de çarşı
Yamaçlarda her akşam batan güneşe karşı
Uçan kuşları düşün, geçen kervanları an
Mademki kara bahtın adını koydu çoban!*
Kemalettin Kamu/Bingöl Çobanları

Herkesin çocukluğunun ünlü şarkısı "Tohumlar Fidana" da pastoral şiir özellikleri gösterir.

*Tohumlar fidana
Fidanlar ağaca
Ağaçlar ormana
Dönmeli yurdumda*

*Yuvadır kuşlara
Örtüdür toprağa
Can verir doğaya
Ormanlar yurdumda*

*Bir tek dal kırmadan
Ormansız kalmadan
Her insan bir fidan
Dikmeli yurdumda*

Didaktik Şiir

1. Yunanca **didaktios (öğretici)** kelimesinden ortaya çıkmış olan bu şiir türü, bilgi vermek, öğretmek, öğüt vermek gibi öğretici amaç taşımaktadır.
2. Didaktik şiirlerin asıl amacı öğüt ve bilgi vermek olduğundan, genellikle sanatsız ve kuru bir üslubu vardır. Manzum hikâyeler ve fabllar hep didaktiktir.
3. Edebiyatımızın ilk didaktik şiiri **Yusuf Has Hacı'nın "Kutadgu Bilig"** adlı eseri kabul edilir.
4. Edebiyatımızda özellikle Nâbî ve Ziya Paşa bu türün en önde gelen şairleridir.
5. Fabllar didaktik şiirin bir çeşidi olarak kabul edilmektedirler.

ŞİFRE

DİDAKTİK: Dİ-TAKTİK: "Didaktik şiir" öğretici şiirlerdir. Didaktik kelimesini okuduğunuzda içindeki "TAKTİK"i görebilirsene, bütün taktiklerin öğretmek amacıyla verildiğini düşünerek, didaktik şiiri bilgi verme ve öğretme şiiri olarak aklınızda tutabilirsiniz.

*Yay gibi eğri olsam elde tutarlar beni
Ok gibi doğru olsam yabana atarlar beni
Yay eğridir elde kalır
Ok doğrudur hedefe varır!*

Mevlana

*İbret alın çocuklar
Çalışkan karıncadan.
Uyuşuk tembellerden
Var mı hiç adam olan?*

Bülent Özcan

*Oğul sana bir öğüt vereyim, dinle beni,
Ağzını açma sakın, açarsan aç keseni,
En candan bildiklerin tefe koyarlar seni,
Birer birer denedik olgununu toyunu,
Karaman'ın koyunu sonra çıkar oyunu.*

Namdar Rahmi Karaman

Fabl

1. İnsan dışındaki bitki, hayvan gibi canlı varlıklar ile eşya gibi cansız varlıklara insan kişiliği vererek, onları konuşturarak yazılan şiirlere "fabl" adı verilir.
2. Teşhis ve intak sanatlarıyla oluşturulan bu şiirler öğüt vermek, dinleyen küçük çocukların gelişimine yardımcı olmak için kaleme alındığından didaktik bir özellik gösterirler.
3. "Masal" türüyle karıştırılabilen "fabl"lar, tamamıyla hayvanların kullanılması ve olayların şiir şeklinde aktarılmasıyla masallardan ayrılır.

4. Fabl türünün dünyadaki ilk örneklerinden olan "Kelile ve Dimne", Hint filozofu Beydeba tarafından kaleme alınmıştır. Batı'da ise Yunanlı **Aisopos (Ezop)** bu türü başlatmıştır. Dünyada bu türde en çok tanınan ve bu türün modern anlamda ilk başarılı örneklerini veren ise Fransız edebiyatçı **La Fontaine**'dir. Türk edebiyatında ilk defa bu türde eser veren sanatçımız **Harna-me** adlı mesnevisiyle Şeyhi'dir. Batılı anlamda ilk fabl yazarımız ise **Şinasi**'dir. Ayrıca Orhan Veli Kanık'ın da La Fontaine masallarını çevirdiği bir eseri vardır.

ŞİFRE

FABL kelimesini okuduğumuzda FARE ve BALIK isimlerini çağrıştırarak bu türde yazılmış şiirlerin kahramanlarının hayvanlar olduğu kolayca aklınıza gelebilir.

EZOP MASALLARINDAN, DİŞİ ASLAN

Hayvanlar bir gün toplanmışlar ve kim daha çok çocuk doğurabilir diye çekişmeye başlamışlar. Hep birlikte dişi aslana giderek ona danışmışlar.

"Sen kaç çocuk doğurabiliyorsun?" diye sormuşlar aslana!

Aslan "bir tane" diye yanıt vermiş ve eklemiş: "Fakat ben aslan doğururum."

KARGA İLE TILKI

*Bir dala konmuştu karga cenapları;
Ağzında bir parça peynir vardı.
Sayın tilki kokuyu almış olmalı;
Ona nağme yapmaya başladı:
"Ooooo! Karga cenapları, merhaba!
"Ne kadar güzelsiniz; ne kadar şirinsiniz
"Gözüm kör olsun yalanım varsa
"Tüyleriniz gibiyse sesiniz
"Sultanı sayılırsınız bütün bu ormanın."
Keyfinden aklı başından gitti bay karganın;
Göstermek için güzel sesini
Açınca ağzını düşürdü nevalesini.
Tilki kapıp onu, dedi ki: "Efendiciğim,
Size küçük bir ders vereceğim;
Alıklar olmasa iş kalmaz açık gözle;
Böyle bir ders de değer sanırım bir peynire"
Karga şaşkın, mahcup biraz da geç ama
Yemin etti gayrı faka basmayacağına.*

La Fontaine / Çev: Orhan Veli

Dramatik Şiir

- **Tiyatronun manzum şekline** denen bu tür eski tiyatrodaki kullanılmaktadır. Eski Yunan edebiyatında oyuncuların sahnede söyleyecekleri sözler unutmamak için şiir haline getirilir ve onlara ezberletilirdi. Dramatik şiirler, tiyatro türlerinde konuşmalar yerine kullanılan şiirlerdir. Bu durum 19. yüzyılda dram türünün ortaya çıkmasıyla yerini düzyazı ile yazılan tiyatlara bırakmıştır.
- Karşılıklı konuşma şeklinde yazılan dramatik şiirler, **harekete çevrilebilen bir yapıdadır.**
- Dünya edebiyatında Corneille, Racine, Shakespeare bu türün örneklerini vermişlerdir.

Türk edebiyatının Batı'ya açıldığı Tanzimat döneminde, Batı'da da bu tür şiirlerin yazılmaması ve tiyatronun nesir olarak kaleme alınması nedeniyle bu tür tanınmamış; bu nedenle de edebiyatımızda dramatik şiir örneği verilmiştir. Ancak bazı sanatçılarımız az da olsa nazımla tiyatro yazmışlardır. Edebiyatımızda **Namık Kemal, Abdülhak Hamit Tarhan, Faruk Nafiz Çamlıbel, Necip Fazıl** bu türün başarılı isimleridir.

Dramatik şiir türü üçe ayrılmaktadır.

1. Trajedi
2. Komedî
3. Dram

(Bu konu "Metinlerin Sınıflandırılması" bölümünde "Tiyatro" başlığı altında anlatılmıştır.)

CAN SİMİDİ

Bazı öğrenci arkadaşlarımız duygusal olan; içinde acı, keder gibi hisleri barındıran şiirleri dramatik şiir olarak düşünmekte ve lirik olan bu şiirleri acıdan bahsediyor diye dramatik şiir olarak işaretlemekte dirler. Bu son derece yanlıştır. Dramatik şiirler harekete çevrilebilen ve tiyatro türündeki gibi konuşmalara yer verilen şiirlerdir.

ŞİFRE

DRAMATİK: Drama-tik : Drama-tik şiiri okullardaki "drama eğitimi"nden aklınıza getirebilirsiniz. Okullarda konuların daha iyi öğretilmesi ve çocukların gelişimine yardımcı olunması için öğrencilere roller verilerek sınıf içinde anlatılan konular tiyatro şeklinde canlandırılır. Harekete çevrilebilen ve tiyatro gibi soru cevapla oluşturulmuş şiirler de dramatik şiirlerdir.

(Türklerin kuraklık sebebiyle Anayurt'tan ayrılarak göç etmelerinin ve yeşile, suya olan hasretlerinin anlatıldığı "Akin" şiirinde Türk hakanı İstemihan kızıyla konuşurken duygularını aşağıdaki şiirle dile getirir. Şiirin sonunda İstemihan'ın istediği "akin" gerçekleştirilecektir.)

AKIN

"Yeşilde ne arar da bulamaz insanoğlu?
Yeşil bu... Varlık dolu, gök dolu, umman dolu!
Bir ucu gözlerinde, bir ucu engindedir,
Meyve veren ağaçlar bu çini rengindedir,
Bu çini rengindedir bahar, deniz, kır, orman
Bana Tanrım gözükmür yeşil dediğin zaman.
Toplanmış bütün bunlar yeşil çininde senin,
Gizli arzular var bunda bütün ülkenin.
Bunu ancak biz duyar, biz anlarız bu dilden...

(Kızı) "Yeter baba, bu kadar içlendiğin yeşilden " der.
(İstemihan) "Tanrım nasıl kesildi köpüren, taşan sular?
Dağlar mı yassûaşı? Ovalar mı delindi?
Neden coşkun suların sesi gittikçe dindi?
Yıllarca bulutlara bakarak derin derin
Bekledik hiç gelmeyen yağmurunu göklerin,
Başaklar yandı gitti boyunu gösterirken
Koyunlar can çekişti yavrusunu verirken
Meyveler kızarmadan dalı üstünde soldu,
Irmak yatağı kumsal, kırlar dikenlik oldu.
Eskiden güneş derdim bereketin eşidir
Bugün başucumuzda Tanrı'nın ateşidir,
O da susuz kalınca benzedi kudurmuşu,
Şimşek gibi çarpıyor aslana, kurda, kuşa
Irmak bugünün yolu, deniz yarının çölü
Tarlalar yangın yeri, sürüler canlı ölü.
Dağlarının başından bulutu eksilmeyen,
Yılın dört mevsiminde susuzluk ne bilmeyen
Rüzgârlı ülkelere göç etmeli, akmalı
Yalnız bu anayurdu kimlere bırakmalı?

Yurdunda bir dikili ağaç kalmadığı gün
Yerinde durduğunu görürler gene Türk'ün.
Ayırmağa çalışmak ikisini boş etmek:
Türk demek yurt demektir, yurt demek de Türk demek!

Sizdedir bu varlığı kurtaracak son büyü.
Sizin göç etmenizdir diriltecek ölüyü
Bekçisi kalsın artık bu yurdun ihtiyaçlar,
Koç yiğitler arasın başka güzel diyarlar,

Bilgi bir elinizde, san'at bir elinizde,
Altınızda yağız at, dal kılıç belinizde,
Okları hiç şaşmayan yayınızla yürüyün,
Akin alaylarını arkanızdan sürüyün.
Kulağınızda kalsın ölüsem vasiyetim:
Gençleri yollamaktı sağa sola niyetim.
Faruk Nafiz Çamlıbel